

ΟΙ ΑΟΡΑΤΕΣ ΠΟΛΕΙΣ, ΟΡΑΤΕΣ

Προτάσεις για πραγματικές πολεοδομικές συγκροτήσεις από φοιτητές της Σχολής Αρχιτεκτόνων του Πολυτεχνείου Κρήτης

Κείμενο Νίκος Σκουτέλης, αρχιτέκτων,
Καθηγητής Σχολής Αρχιτεκτόνων Πολυτεχνείου Κρήτης

Στο έργο του *Οι αόρατες πόλεις* (1971), ο Ιταλός συγγραφέας Italo Calvino, μέσω του Marco Polo, περιγράφει στον αυτοκράτορα των Μογγόλων πόλεις της επικράτειάς του, που εκείνος δεν έχει επισκεφθεί. Οι περιγραφές των πόλεων, άλλοτε συνδεδεμένες με τη θέση, το υλικό και τη μορφολογία του χώρου, άλλοτε με το όνομα, άλλοτε με μακρινές μνήμες σημαντικών γεγονότων που τις χαρακτήρισαν μια για πάντα, στις περισσότερες των περιπτώσεων ανταποκρίνονται σε εκείνες τις συνήθειες των κατοίκων οι οποίες στον χρόνο διαμορφώνουν σχέσεις χωρικές, επιλέγουν τα υλικά δόμησης, ιεραρχούν τις κινήσεις και τέλος χτίζουν την πόλη ως απόρροια όλων των προηγούμενων. Ως επί το πλείστον, ο Marco Polo επεξηγεί το παράδοξο της κάθε πολεοδομικής συγκρότησης, ανασύροντας από το παρελθόν λεπτομέρειες επί των οποίων δομήθηκαν σχέσεις εξουσίας και σχέσεις προσωπικές, οι οποίες στη συνέχεια αναδεικνύονται σε πρωταγωνιστές της καθημερινής ζωής στις πόλεις. Ονόματα, γεωγραφική θέση, καιρικές συνθήκες, λατρεία και παραγωγή συνδυάζονται και επεξηγούνται, ως συστατικά εκείνης της αένας πορείας της ανθρώπινης παρουσίας στη γη, που δεν κάνει άλλο από το να παράγει και να ταυτίζεται με τις πόλεις.

Ο Calvino αφήνεται στην περιγραφή πολύπλοκων συνθηκών που οδηγούν στη συνάφεια των κλιμάκων του δομημένου χώρου, όπως σε εκείνο το σημείο όπου ο Walter Benjamin, περιγράφοντας τη Νάπολη, μας εξηγεί ότι η αρχιτεκτονική της είναι πορώδης όσο και η πέτρα της. Κατασκευή και δράση διεισδύουν η μια στην άλλη σε αυλές, τοξοστοιχίες και σκάλες. Ένα τέτοιο πλέγμα σχέσεων αναδεικνύεται σε κάθε περιγραφή της πόλης που τη λένε Ερσιλία, Λεονία, Ζωή.

Αόρατες πόλεις επειδή τις είδε μόνο ο Marco Polo, τις επινόησε μόνο ο Calvino, τις διαμορφώνει αόρατα η ζωή σε αυτόν εδώ τον πλανήτη, τώρα και έξι χιλιάδες χρόνια και επειδή τις αντιλαμβάνεται ως τέτοιες ο καθένας μας σε διαφορετικές στιγμές και με διαφορετική ένταση. Αόρατες είναι οι πόλεις που οργανώθηκαν σύμφωνα με τις επιθυμίες των κατοίκων, αόρατες είναι και οι πόλεις που διαμορφώνουν τις επιθυμίες και τις συνήθειες, αόρατα γεγονότα του παρελθόντος γίνονται ορατά

στην ευαίσθητη όσφρηση, μια αόρατη θεά επιβλέπει και καθοδηγεί, το όνομα μόνο δίνει τη δυνατότητα στην όραση να τη βλέπει. Η Βενετία.

Ο Marco Polo περιγράφει την πόλη του σε πολλές αόρατες εκδοχές. Στον βορειότερο μυκό της Αδριατικής, στα τενάγη του Βένετου, ο ευαγγελιστής Μάρκος ήλθε από την Αλεξάνδρεια με το λιοντάρι του, που άλλοτε με το ευαγγέλιο και άλλοτε με το σπαθί αναδεικνύει τη διττή φύση της εξουσίας που πείθει, διοικεί και ενίοτε επιβάλλεται. Εδώ είναι που οι ξέρες μετατράπηκαν σε οικοδομικά τετράγωνα, οι ποταμοί σε δρόμους, η λιμνοθάλασσα σε τείχος. Δάση δέντρων αναποδογύρισαν και γίνονταν θεμέλια, η φύση έγινε πόλη και η πόλη έγινε αμφίβιο ψάρι. Οι πόλεις είναι χωρικές δομές που μοναδικός τους στόχος είναι ο συνεχής εκτοπισμός της φύσης, από την οποία, με άλλους κάθε φορά μηχανισμούς, αντιλούν τη μορφή τους. Όταν ο Marco φτάνει στην Καικιλία συναντά έναν βοσκό που δεν τα καταφέρνει να βγει έξω από αυτήν. Οι πόλεις έχουν εγκλωβίσει τον βοσκό που μας ομολογεί ότι "Τα μέρη έχουν πλέον αναμειχθεί. Η Καικιλία είναι παντού ...",¹ είναι η διάχυτη πόλη που προφήτευαν οι ουτοπίες της δεκαετίας του 1960, εκείνη που είδαμε στην ταινία *Blade Runner*, το κτίσμα που περιγράφει ένας τυφλοπόντικας του Franz Kafka.

1. Vittore Carpaccio, "Το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου", Βενετία 1516, Δουκικό Ανάκτορο
2. Ευσαπία, σπουδάστριες: Δ.- Α. Δουδωνή, Ξ.-Μ. Μακρή, Α. Παπαχρήστου
3. Βαφκίδα, σπουδαστές: Β. Βιτωράκης, Κ. Παπασπάρκη, Α. Χαρισάκης
4. Ερσιλία, σπουδαστές: Χρ. Γυφτόπουλος, Κ. Ραάτ, Σ. Καλατζιδάκης

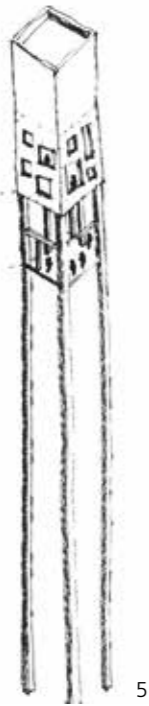
Ο Calvino περιγράφει πόλεις της Ασίας, από τη Μεσόγειο ως τη Μογγολία, περιγράφει εκείνες τις πόλεις που έχουν συμβάλει στη συγκρότηση του κοινού μας, διεθνούς πλέον, φαντασιακού. Καρχηδόνα, Κνίδος, Κνωσός, Κάιρο, Κωνσταντινούπολη και Βαγδάτη, Δαμασκός, Τασκένδη, Πεκίνο καθρεφτίζονται η μια στην άλλη και όλες μαζί στη λιμνοθάλασσα του Βένετο. Πρόκειται για πόλεις του παρελθόντος που συνδιαμορφώνουν τη μία πόλη του μέλλοντος. Θα τη λένε Θέκλια ή Καικιλία. Θραύσματα παλιά, αξίες παλιές, συνήθειες χαμένες μπορούν να ξανακερδίζονται, όμως αυτές όλες μαζί οι δράσεις οδηγούν σε έναν ζοφερό μονόδρομο, "σε μια όλο και πιο στενή σπείρα, που το ρεύμα της μας ρουφάει" ομολογεί ο Κουμπλάι Χάν.²

Ωστόσο ο συγγραφέας, επιτηδευμένα και σταθερά, με όχημα τον οριενταλισμό, μας εξηγεί τους μηχανισμούς κατάκτησης της γήινης επιφάνειας από το χτισμένο. Τα εργαλεία του είναι γνωστά από την ιστορία που μάθαμε, οικεία από την τέχνη που απολαύσαμε, από τις γεύσεις των μπαχαρικών. Αυτά τα οικεία, τα γραφικά και τα

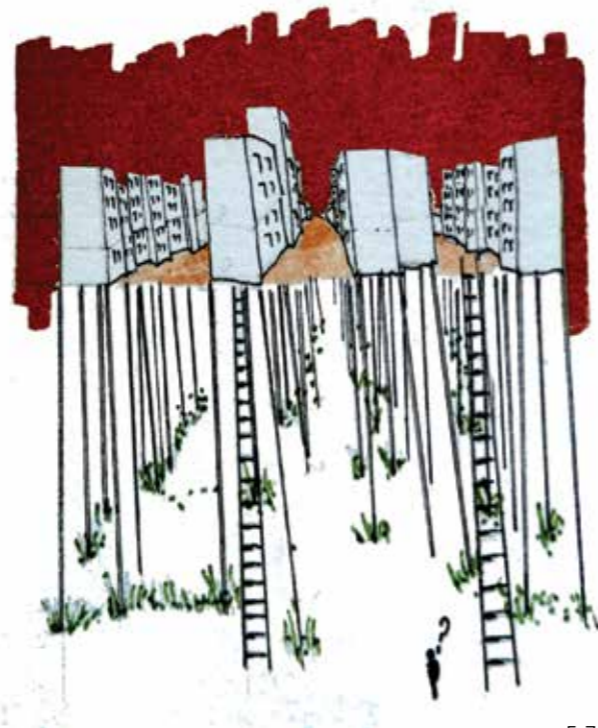
παραμυθένια διαμορφώνουν τους τρόπους με τους οποίους εμείς μετριάζουμε την κατασκευαστική μας διάθεση έναντι κάθε ψήγματος φύσης, οικεία και γραφικά που δεν κάνουν άλλο τίποτα από το να μας οδηγούν "στην κόλπαση των ζωντανών", εκεί όπου ο Marco Polo μας προτρέπει "να αναγνωρίζουμε ποιος και τι μέσα στην κόλπαση δεν είναι κόλπαση και να του δώσουμε διάρκεια, να του δώσουμε χώρο".³ Η συνεχής αχαλίνωτη πορεία του πολιτισμού και του εκπολιτισμού, αποτελείται από μια σειρά μεταβάσεων, αλληλαγών και ανατροπών, προφητείες που έχουν ήδη υλοποιηθεί, πλέον αόρατες και με επαναλήψεις ανάλογες αλλά ανεξινιάστες, σε μια διαδικασία που προσβλέπει στο χτίσιμο του μέλλοντος. Ο Calvino, όταν γράφει, έχει κατά νου πάντα τον Οδυσσέα, που στα επεισόδια της περιπλάνησής του προσπαθεί να διανοίξει οδούς, διασώζοντας την αυτογνωσία του. Μας εξηγεί: "Αυτό που ο Οδυσσέας σώζει από τον ήλωτο, από τις φαρμακείες της Κίρκης, από το τραγούδι των Σειρήνων, δεν είναι μόνο το παρελθόν ή το μέλλον. Η μνήμη μετράει πραγματικά για τα άτομα,

τα κοινωνικά σύνολα, τους πολιτισμούς, μόνο αν συνδυάζει τα ίχνη του παρελθόντος με τα σχέδια του μέλλοντος, μόνο αν επιτρέπει να κάνει κάτι χωρίς να ξεχνά αυτό που ήθελε να κάνει, να γίνει κάτι άλλο χωρίς να παύει να υπάρχει, να υπάρχει χωρίς να παύει να γίνεται κάτι άλλο".⁴

Στην πορεία αυτή, που αποτύπωμά της, ή μάλλον σκιά της, είναι η διαδικασία του σχεδιασμού, οι *Αόρατες πόλεις* έχουν αποτελέσει το όχημα για πολυπληθές αναζητήσεις στον χώρο των σπουδών της Αρχιτεκτονικής. Έτσι και στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του Πολυτεχνείου Κρήτης, στο μάθημα "Εισαγωγή στην επαγγελματική πρακτική" του ακαδημαϊκού έτους 2014-15, ζητήθηκε από τους φοιτητές να αποδώσουν, σε επιλεγμένες από εκείνους περιγραφές πόλεων του Calvino, αντίστοιχες πολεοδομικές συγκροτήσεις, με τη δομή των οικοδομικών τετραγώνων, των οδών, των κατοικιών και με όρους δόμησης, ωσάν να επρόκειτο για πραγματοποιησόμενες προτάσεις. 25 ομάδες εργασίας επεξεργάστηκαν αντίστοιχο αριθμό προτάσεων, οι οποίες παρουσιάστηκαν σε έκθεση στο Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου τον Ιούνιο του 2017.

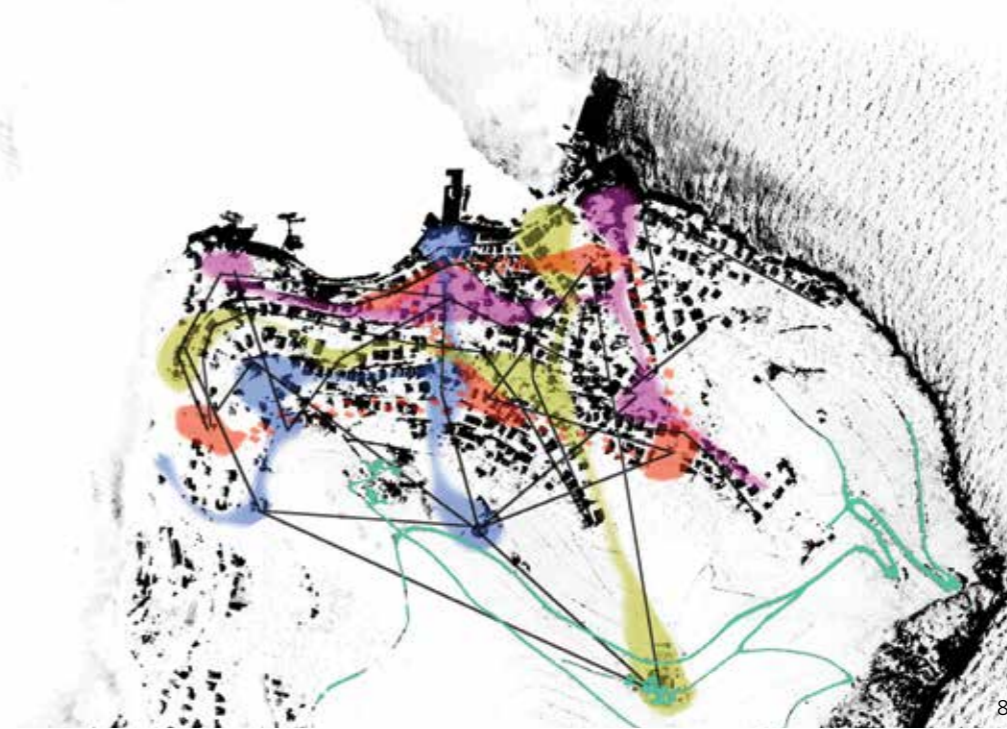

5

6

5-7. Βαυκίδα

8

8-10. Ζόρα

Οι σπουδαστές οι οποίοι συμμετείχαν ήσαν:
Ερσιλία: Ε. Μουγκάση - Ε. Τσακίρη,
Βαλδράδα: Ν. Βηλατίση - Ε. Δημοπούλου - Ε. Μακρυδάκη,
Δωροθέα: Κ. Μπουμπουλάκη - Ρ. Γιοβάνογλου,
Δέσποινα: Ν. Βουλγαράκη - Ε. Δούκα - Μ. Σώκου,
Ζόρα: Χ. Γεωργίου - Φ. Θωμά,
Ολίνδη: Μ. Λάμπρου
Δωροθέα: Μ. Χατζηβασίλειου - Χ. Τσουλάκου,
Ευσαπία: Δ. Δουδωνή - Ξ. Μ. Μακρή - Α. Παπαχρήστου,

Βαλδράδα: Ε. Τζανάκη - Ρ. Μπαρμπαγαδάκη - Μ. Τριαματάκη,
Βαυκίδα: Β. Βιτωράκης - Κ. Παπασπάρη - Α. Χαρατσάρης,
Δέσποινα: Ρ. Σκαντζή - Χ. Τσατσαρούνη
Ευσαπία: Α. Ανδρεάδης - Ι. Δασκαλάκης,
Ζόρα: Μπόηλου - Παναγιώταρο - Τομαρά,
Ζοβείδα: Ι. Μπρούντζος - Ι. Παπακωνσταντίνου - Ι. Σχοινιά,
Πειθεσίλεια: Α. Αποστολάκη - Μ. Σαλιούστρου - Ε. Νταουντάκη,

Οκταβία: Ε. Μιχαηλίδη - Μ. Πενθερουδάκης - Α. Τζάσιου,
Οκταβία: Ε. Ασλανίδου - Κ. Σταματοπούλου,
Περίνθεια: Κ. Καραμπακάκης - Μ. Γαλλιού - Ν. Παλιούρας,
Οκταβία: Μ. Βενιού - Δ. Σεργεντάκης - Δ. Χατζηγιάννη,
Ζοβείδα: Α. Σκουλιά - Μ. Αμαργιανιτάκη,
Φεδώρα: Α. Ανθίμου - Σ. Σιάγα - Φ. Α. Ασημακοπούλου,
Δωροθέα: Ε. Μπούκουρη - Ε. Νασούφη - Ν. Α. Χριστίδη,
Λαουδομία: Α. Θ. Στεργίου,
Ερσιλία: Χρ. Γυφτόπουλος - Κ. Ραάτ - Σ. Καλατζιδάκης,
Σωφρονία: Ν. Σ. Μασούκη - Σ. Χονδράκη - Θ. Μόσχου.

Βαυκίδα
Σπουδαστές: Β. Βιτωράκης, Κ. Παπασπάρη, Α. Χαρατσάρης
 "Μετά από πεζοπορία επτά ημερών μέσα από ρουμάνια, ο ταξιδιώτης φτάνει στη Βαυκίδα, αλλά παρόλα αυτά δεν τη βλέπει. Τα ψιλόλιγνα ξυλοπόδαρα που ορθώνονται από το έδαφος, σε μεγάλη απόσταση το ένα από το άλλο και χάνονται ανάμεσα στα σύννεφα, στηρίζουν την πόλη. Ανεβαίνεις στην πόλη με σκάλες. Οι κάτοικοι εμφανίζονται σπανίως στη Γη: έχουν ήδη ό,τι χρειάζονται εκεί πάνω και προτιμούν να μην κατεβαίνουν. Τίποτα από την πόλη δεν αγγίζει το έδαφος,

εκτός από εκείνα τα μακριά, σαν φοινικόπετρα, πόδια, στα οποία στηρίζεται και, στις φωτεινές μέρες, εκείνη τη διάτρητη και γεμάτη γωνίες σκιά που προβάλλεται πάνω στα φύλλα των δέντρων.

[...] Τρεις εκδοχές υπάρχουν για τους κατοίκους της Βαυκίδας: ότι μισούν τη Γη, ότι τη σέβονται τόσο πολύ, ώστε αποφεύγουν κάθε επαφή μαζί της, ότι την αγαπούν έτσι όπως ήταν πριν εμφανιστούν αυτοί και με κιάλια και τηλεσκόπια στραμμένα προς τα κάτω δεν κουράζονται να την επιθεωρούν, φύλλο το φύλλο, πέτρα την πέτρα, μυρμήγκι

το μυρμήγκι, θαυμάζοντας γοητευμένοι την απουσία τους".

Ζόρα
Σπουδαστριες: Χρύσα Γεωργίου, Φωτεινή Θωμά
 "Πέρα από τους έξι ποταμούς και τις τρεις οροσειρές, ορθώνεται η Ζόρα", πόλη που όποιος είδε έστω και μία φορά δεν μπορεί πλέον να ξεχάσει. [...] Η Ζόρα έχει την ιδιότητα να μένει ζωντανή στη μνήμη σημείο προς σημείο, στην ακοιλουθία των δρόμων και στα σπίτια κατά μήκος των δρόμων και στις πόρτες και στα παράθυρα των σπιτιών, παρότι δεν έχει να επιδείξει σε αυτά ιδιαίτερες και σπάνιες ομορφιές [...]."

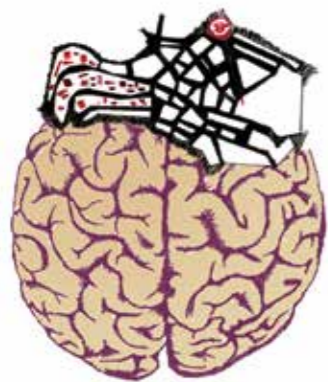
7

9

10

11. Ζόρα

Ο άνθρωπος που ξέρει απ' έξω πώς είναι φτιαγμένη η Ζόρα, όταν δεν μπορεί να κοιμηθεί τη νύχτα, φαντάζεται τον εαυτό του να περπατά στους δρόμους της και θυμάται τη σειρά με την οποία διαδέχονται το ένα το άλλο "το χάλκινο ρολόι, η ριγέ τέντα του κουρέα, το σιντριβάνι με τους εννέα πίδακες, ο γυάλινος πύργος του αστρονόμου, το κιόσκι του πωλητή καρπουζιών, το άγαλμα του ερμηίτη και του λιονταριού, το τούρκικο χαμάμ, το καφενείο στη γωνία, η διαγώνιος που οδηγεί στο λιμάνι".

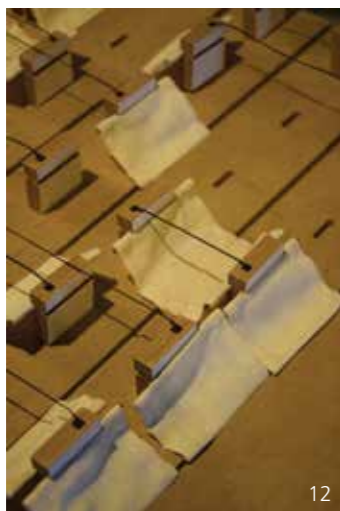
Η πόλη αυτή που δεν διαγράφεται από τη μνήμη είναι "σαν μια πανοπλία ή ένα δίκτυο στις τρύπες του οποίου ο καθένας μπορεί να τοποθετήσει τα πράγματα που θέλει να θυμάται: ονόματα επιφανών ανδρών, αρετές, αριθμούς, ταξινομήσεις φυτών και ορυκτών, ημερομηνίες μαχών, αστειρισμούς, αποσπάσματα μιας ομιλίας. [...] Έτσι, οι πιο σοφοί άνθρωποι του κόσμου είναι εκείνοι που γνωρίζουν από μνήμης τη Ζόρα. Ματαίως όμως βιάθηκα να ταξιδεύω για να επισκεφτώ την

πόλη. Αναγκασμένη να παραμείνει αναλλοίωτη και ίδια με τον εαυτό της για να τη θυμούνται καλύτερα, "η Ζόρα μαράζωσε, διαλύθηκε και εξαφανίστηκε. Η Γη την ξέχασε".

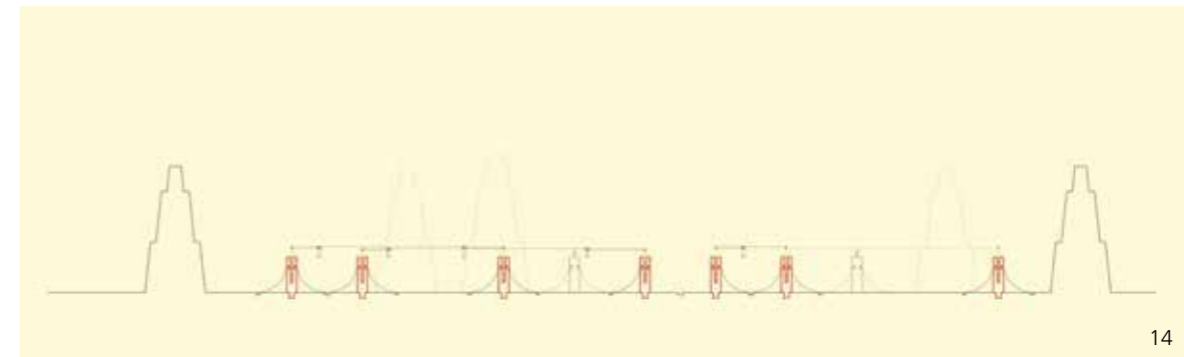
Ερσιιλία 1

Σπουδαστές: Χρ. Γυφτόπουλος, Κ. Ραάτ, Σ. Καλατζιδάκης
"[...] Στην Ερσιιλία, για να οριοθετήσουν τις σχέσεις που στηρίζουν την ζωή της πόλης, οι κάτοικοι τραβάνε κλωστές ανάμεσα στις γωνιές των σπιτιών, άσπρες ή μαύρες ή γκριζες ή ασπρόμαυρες, ανάλογα αν δηλώνουν σχέσεις συγγένειας, συναλληλαγής, εξουσίας, εκπροσώπησης. Όταν οι κλωστές γίνουν πολλές και δεν μπορεί κανείς να περάσει ανάμεσά τους, οι κάτοικοι φεύγουν, τα σπίτια ξεμοντάρονται, μένουν μονάχα οι κλωστές και τα στηρίγματα των κλωστών [...]".

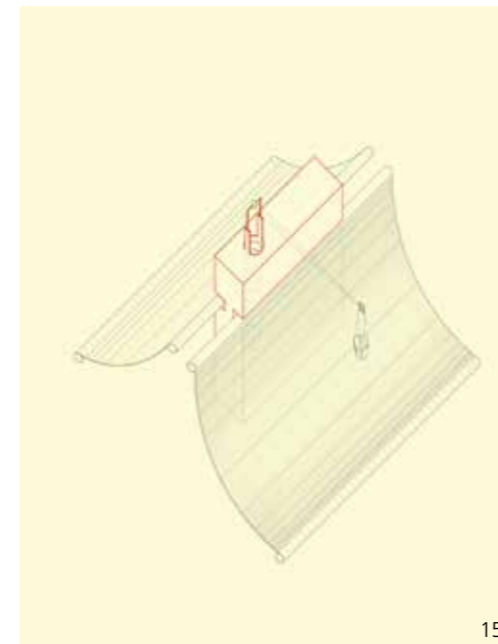
"[...] Από τη ράχη ενός βουνού, κατασκηνωμένοι, οι πρόσφυγες της Ερσιιλίας κοιτάζουν το πλήγμα των τεντωμένων κλωστών και των πασσάλων που ορθώνεται στην πεδιάδα.

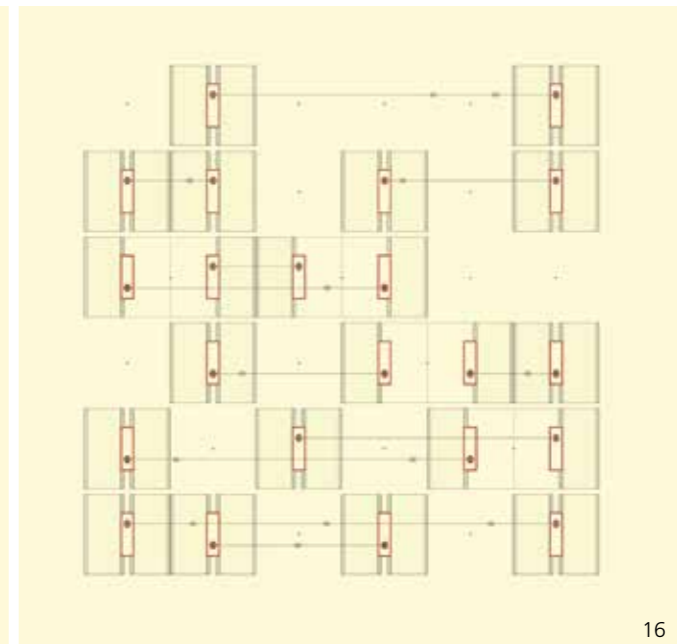
12

14

15

16

12-16. Ερσιιλία 1

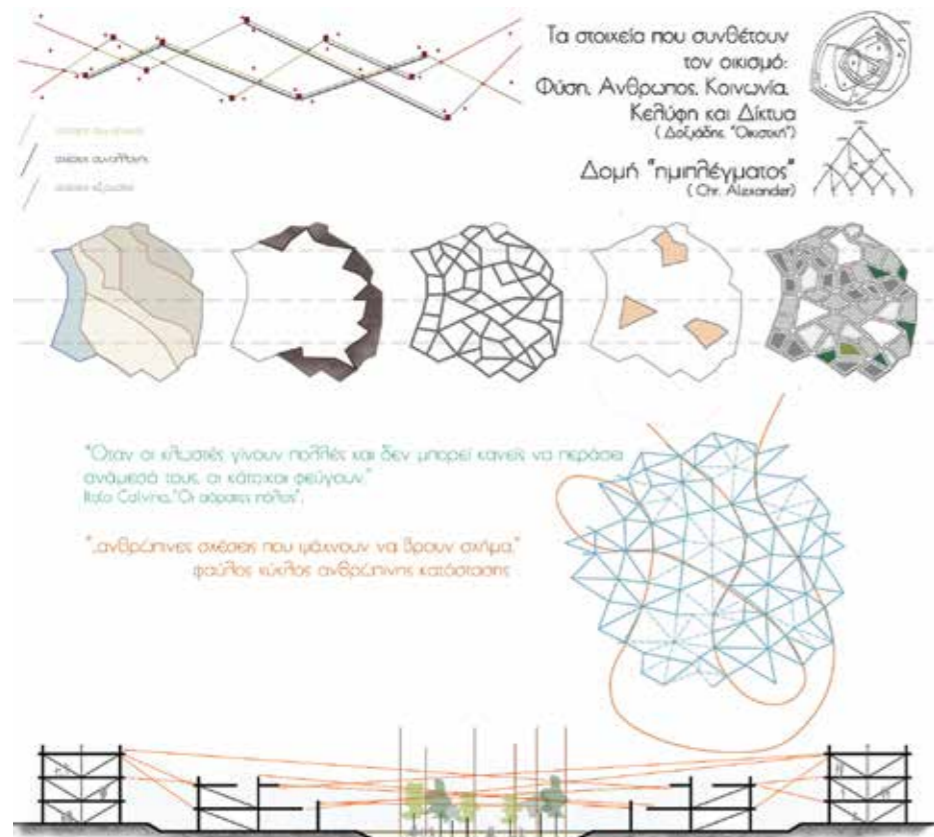
13

Το πλήγμα αυτό είναι ακόμα η πόλη της Ερσιιλίας. Αυτοί ξαναχτίζουν την Ερσιιλία αλλού. Υφαίνουν με τις κλωστές μια παρόμοια μορφή που θα ήθελαν πιο σύνθετη και ταυτόχρονα πιο κανονική από την προηγούμενη. Ύστερα την εγκαταλείπουν και μεταφέρουν ακόμα πιο μακριά τους εαυτούς τους και τα σπίτια τους. Έτσι, σαν ταξιδέψεις στη χώρα της Ερσιιλίας, θα συναντήσεις τα ερείπια των εγκαταλειμμένων πόλεων, χωρίς τα φθαρτά τους τείχη, χωρίς τα οστά των νεκρών που ο άνεμος τσουλήει μακριά: μόνο αραχνοϊστούς από μπλεγμένες σχέσεις που ψάχνουν να βρουν σχήμα [...]".

Νομαδισμός: Ο τρόπος ζωής κοινοτήτων που χαρακτηρίζονται από προσωρινή διαμονή σε τόπους όπου τους εξασφαλίζεται η παροχή πόρων προς επιβίωση. Στην πόλη της Ερσιιλίας η κατοχή και συναλληλαγή αγαθών καθορίζει την κοινωνική θέση του κάθε νομά ξεχωριστά (οι νομάδες που έχουν στην κατοχή τους περισσότερα αγαθά καταλαμβάνουν και την εξουσία αυτής της κοινωνικής ομάδας). Παράλληλα, διαμορφώνονται σχέσεις συγγένειας μεταξύ των νομάδων, με αυτούς που βρίσκονται στην κορυφή του γενεολογικού δέντρου να αναλαμβάνουν την εκπροσώπηση των υπολοίπων.

Ερσιιλία 2

Σπουδάστριες: Ε. Μουγκάση, Ε. Τσακίρη
"[...] Κλωστές ανάμεσα στις γωνιές των ιστών" / "σχέσεις" / "Όταν οι κλωστές γίνουν πολλές και δεν μπορεί κανείς να περάσει ανάμεσά τους οι κάτοικοι φεύγουν, τα σπίτια ξεμοντάρονται, μένουν μονάχα οι κλωστές και τα στηρίγματα των κλωστών" / "οι πρόσφυγες της Ερσιιλίας κοιτάζουν το πλήγμα των τεντωμένων κλωστών και των πασσάλων που ορθώνεται στην πεδιάδα" / σαν ταξιδέψεις στη χώρα της Ερσιιλίας θα συναντήσεις τα ερείπια των εγκαταλειμμένων πόλεων [...]"

17-18. Ερσιλία 2

Η ταυτότητα και η κληρονομιά της Ερσιλίας καθορίζεται από το πλήθος των διαπροσωπικών και μη σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των κατοίκων της. Σχεδιασμός βάσει πιθανοτήτων / Η Ερσιλία ως μια πόλη συνεχούς ανοικοδόμησης και καταστροφής / Πόλη των ανταλλαγών, του εμπορίου / Οργανική ανάπτυξη του αστικού ιστού / Από-δόμηση του κέντρου / Το γεγονός είναι ο χώρος / Αστική διάχυση.

Ευσαπία

Σπουδάστριες: Δανάη - Αικατερίνη Δουδωνή, Ξανθήπη - Μυρτώ Μακρή, Αναστασία Παπαχρήστου
 "Δεν υπάρχει πόλη που να θέλει να απολαμβάνει τη ζωή και να αποφεύγει τα βόσανα περισσότερο από την Ευσαπία. Για να είναι μάλιστα το πέρασμα από τη ζωή στο θάνατο λιγότερο απότομο, οι κάτοικοι έχτισαν ένα κανονικό αντίγραφο της πόλης τους κάτω από τη γη [...]. Κάτω από τη γη εξακολουθούν να λειτουργούν επίσης οι εμπορικές και επαγγελματικές ασχολίες της Ευσαπίας των ζωντανών, ή τουλάχιστον αυτές που στους ζωντανούς προσέφεραν μεγαλύτερη ικανοποίηση παρά ενόχληση".

"Την υποχρέωση να συνοδεύουν τους νεκρούς στον κάτω κόσμο και να τους τακτοποιούν στην προκαθορισμένη θέση έχει αναλάβει μια αδεληφότητα κουκουλοφόρων. Κανένας άλλος δεν έχει δικαίωμα εισόδου στην Ευσαπία των νεκρών και ό,τι γίνεται γνωστό για τον κάτω κόσμο, οφείλεται σε αυτούς".
 "Λένε ότι κάθε φορά που [οι κάτοικοι] κατεβαίνουν βρίσκουν κάτι να έχει αηλιάξει στην κάτω Ευσαπία, οι νεκροί ανακαινίζουν συνεχώς την πόλη τους".
 "Από τον ένα χρόνο στον άλλο, λένε, η Ευσαπία των νεκρών γίνεται αγνώριστη.

19-21. Ευσαπία

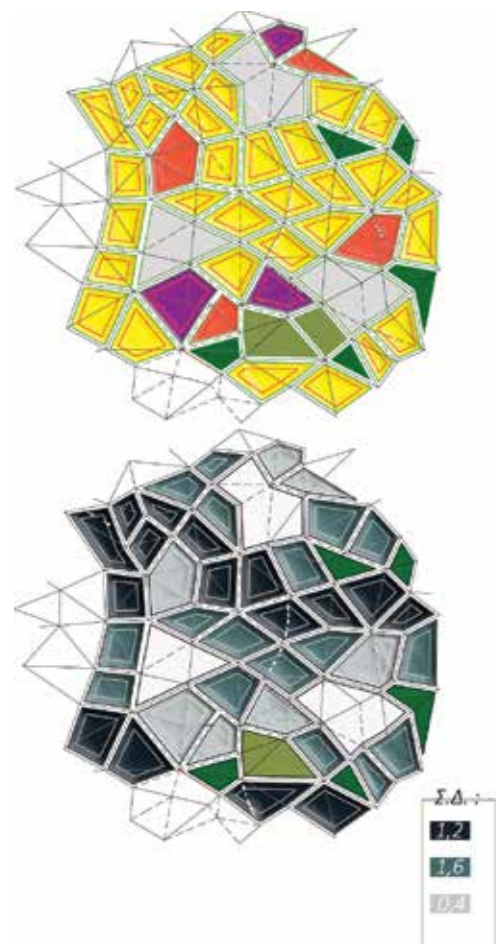
Και οι ζωντανοί, για να μην μείνουν πίσω, θέλουν να κάνουν όλα όσα οι κουκουλοφόροι διηγούνται για τους νεωτερισμούς των νεκρών, έτσι η Ευσαπία των ζωντανών άρχισε να αντιγράφει το υπόγειο αντιγράφο της.
 "[...] είναι οι νεκροί αυτοί που

έχτισαν την πάνω Ευσαπία κατ' εικόνα και ομοίωση της πόλης τους." ■

*Τα αποσπάσματα είναι από το βιβλίο του Ιταλού Καθίβνο, Οι ασύρατοι πόλεις, σε μετάφραση Ανταίου Χρυσσοτομίδη, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2004

Σημειώσεις

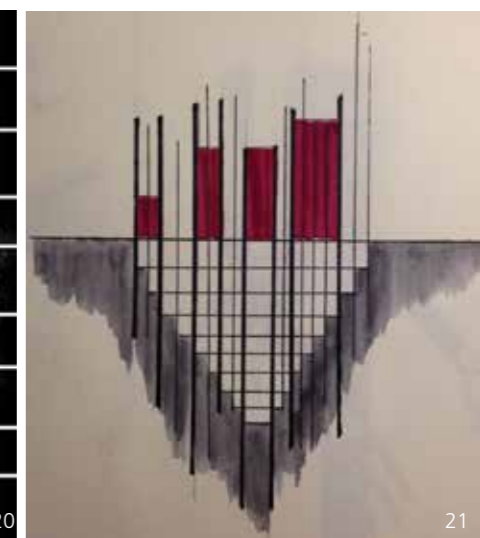
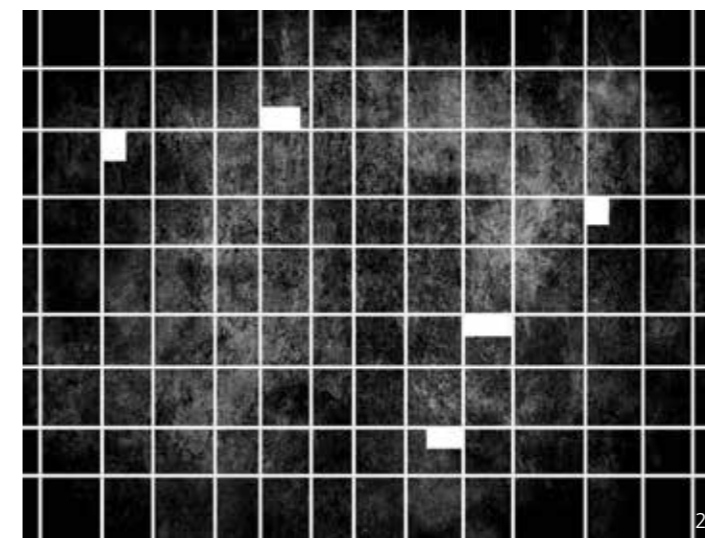
1. Ιταλό Καθίβνο, *Οι ασύρατοι πόλεις*, μετάφραση Ανταίου Χρυσσοτομίδη, Αθήνα 2004, σελ. 186.
2. Ο.π., σελ. 198.
3. Ο.π., σελ. 198.
4. Ιταλό Καθίβνο, εφημερίδα *Corriere della Sera*, 10 Αυγούστου 1975.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ	
■	σχέσεις συγγένειας
■	σχέσεις συναλλαγής
■	σχέσεις εξουσίας
■	σχέσεις αστικότητας
■	σχέσεις με το παρελθόν
■	σχέσεις με τη φύση

ΟΡΟΙ ΔΟΜΗΣΗΣ	
Σύστημα Δόμησης: αμιγής ελεύθερη δόμηση	
Αρπτότητα: 20x25μ. πρόσωπο- 500 τ.μ. εμβαδόν	
Αστικοί πόλοι :	
Συντελεστής Δόμησης: 0,4	
Ποσοστό Κάλυψης: 20%	
Μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος: 12μ.	
Κατοικία Α:	
Συντελεστής Δόμησης: 1,6	
Ποσοστό Κάλυψης: 30%	
Μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος: 6μ.	
Κατοικία Β:	
Συντελεστής Δόμησης: 1,2	
Ποσοστό Κάλυψης: 30%	
Μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος: 9μ.	

20

21